

УДК 618.1-055.25 (477.87)
DOI 10.24144/1998-6475.2023.59.82-87

СТАН РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пацкань І. І., Корсак В. В., Ігнатко Л. В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кафедра охорони материнства та дитинства, м. Ужгород

Резюме. Вступ. В умовах поглиблення демографічної кризи в Україні, репродуктивним потенціалом є підлітки та молодь. Проте збільшення загальної захворюваності дівчат-підлітків суттєво впливає на репродуктивну функцію.

Мета дослідження. Проаналізувати в динаміці стан репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків Закарпатської області протягом останніх 5 років. Виявити існуючі проблеми та визначити шляхи збереження репродуктивного потенціалу регіону в майбутньому.

Матеріали та методи. Об'єкт дослідження: репродуктивне здоров'я дівчат-підлітків у регіоні. Аналіз проведений за показниками Головного управління статистики Закарпатської області та Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України за період 2018 – 2022 років. Проведений вибіркового аналізу тактики амбулаторного спостереження та стаціонарного лікування дівчат-підлітків з гінекологічною патологією. Під час виконання роботи використані статистичний і бібліосемантичний методи.

Результати досліджень. Спостерігається висока питома вага запальних процесів, переважно обумовленими інфекціями, що передаються статевим шляхом. Зростає показник порушень менструального циклу, особливо на тлі психоемоційних навантажень. Без тенденції до зниження рівень переривання небажаної вагітності. Питома вага пологів зростає у дівчат до 14 років і є високою серед дівчат 15–17 років. Серед ускладнень вагітності та пологів: внутрішньоутробна затримка росту плода, аномалії пологової діяльності, передчасні пологи, мала вага новонароджених. За результатами анкетування простежується низький рівень володіння інформацією про фактори ризику небажаної вагітності; дефіцит знань про контрацепцію та обмежений доступ до медичних послуг.

Висновки. Стан репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків в області є незадовільним. Виявлені проблеми потребують профілактичних заходів з розробкою та впровадженням освітніх та інформаційних програм щодо здорового способу життя, статевих виховання, поширення інформування підлітків щодо сучасних методів контрацепції. Суттєвим аспектом вирішення існуючих проблем є доступність та підвищення якості надання медичної допомоги підліткам / молоді в області.

Ключові слова: репродуктивне здоров'я, дівчата-підлітки, Закарпатська область.

The state of reproductive health of girls – adolescents of the Zakarpata region

Patskan I.I., Korsak V.V., Ihnatko L.V.

Abstract. Introduction. In the conditions of the deepening demographic crisis in Ukraine, the reproductive potential is teenagers and young people. However, the increase in the overall incidence of adolescent girls significantly affects reproductive function.

Aim and methods. Analysis of the state of reproductive health of teenage girls in the Transcarpathian region over the past 5 years, identification of problems and ways to eliminate them. During the work, statistical and bibliosemantic methods were used.

Research results. A high specific weight of inflammatory processes, mainly caused by sexually transmitted infections, is noted. The rate of menstrual cycle disorders increases, especially against the background of psycho-emotional stress. Without a tendency to decrease the rate of termination of unwanted pregnancy. The specific birth weight increases in girls up to 14 years old and is high among girls 15-17 years old. Among the complications of pregnancy and childbirth: intrauterine fetal growth retardation, anomalies of labor activity, premature birth, low birth weight of newborns. According to the results of the questionnaire, a low level of knowledge about the risk factors of unwanted pregnancy is noted; lack of knowledge about contraception and limited access to health services.

Conclusions. The state of reproductive health of teenage girls in the region is unsatisfactory. Identified problems require preventive measures with the development and implementation of educational and

informational programs on a healthy lifestyle, sexual education, and the dissemination of information among teenagers about modern methods of contraception. An essential aspect of solving existing problems is the availability and improvement of the quality of medical care for adolescents / youth in the region.

Key words: reproductive health, adolescent girls, Transcarpathian region

Вступ

В умовах погіршення соціально-економічного та напруженого психологічного стану, пов'язаного з наслідками COVID-19, тривалої війни з РФ, міграцією в Україні, поглиблюється демографічна криза зі зниженням народжуваності й зростанням показників смертності [1]. Репродуктивним потенціалом є підлітки та молодь, проте на тлі прогресуючого зниження частки здорових дітей на сьогоднішній день є проблема формування, збереження та зміцнення здоров'я підлітків. Підлітковий період характеризується наявністю значної кількості проблем зі здоров'ям, в основі яких лежать соціальні і медичні чинники, нераціональне харчування, недостатня фізична активність тощо. Збільшення загальної захворюваності дівчат-підлітків упродовж останніх років відбулося за рахунок зростання кількості хвороб, що суттєво впливають на жіночу репродуктивну функцію та формування високих показників материнських та плодово-малюкових втрат [2]. За роки суверенності України загальна захворюваність дівчат зросла на 60,1%, зокрема, на хвороби сечостатевої системи – у 4,4 разу, на розлади менструацій – у 4,2 разу; збільшення цих показників лише частково може бути зумовлене покращенням діагностики. Значний вплив на репродуктивне здоров'я підлітків має їх сексуальна поведінка: ранній початок статевого життя; багаточисельність партнерів; пропаганда сексуального насильства; значне поширення шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії); невпевненість у своїх можливостях та фінансова залежність від батьків [3,4]. У всьому світі щорічно здійснюється близько 50 млн абортів, 10 % яких припадають на пацієнток віком 15–19 років. Проте, за даними літератури, близько 72% 15–17-річних сексуально активних підлітків і 84% 18–19-річних підлітків, що живуть у розвинених країнах світу, використовують контрацепцію. Суттєвою проблемою в Україні є високий рівень підліткової вагітності, тоді як [5,6]. У зв'язку з негативними медико-демографічними процесами і тенденціями, які асоціюються зі станом здоров'я і соціального благополуччя дівчат-підлітків у період соціально-економічних пертурбацій у

суспільстві, виникає необхідність наукового пошуку оптимальних медико-соціальних рішень. [7]. Згідно зі стратегією ВООЗ «Здоров'я для всіх у XXI столітті», рекомендовано надавати пріоритет медико-соціальним потребам підростаючого покоління з розробкою та реалізацією комплексних заходів щодо позиції виявлення факторів ризику та акцентувати на профілактиці захворювань [8,9].

Мета дослідження

Проаналізувати в динаміці стан репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків Закарпатської області протягом останніх 5 років. Виявити існуючі проблеми та визначити шляхи збереження репродуктивного потенціалу регіону в майбутньому.

Матеріали та методи

Об'єкт дослідження: репродуктивне здоров'я дівчат-підлітків в регіоні. Аналіз проведений за показниками Головного управління статистики Закарпатської області та Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України за період 2018 – 2022 років. Проведений вибірковий аналіз тактики амбулаторного спостереження та стаціонарного лікування дівчат-підлітків із гінекологічною патологією. Результати анкетування поінформованості дівчат-підлітків щодо: здорового способу життя та чинників ризику порушень репродуктивного здоров'я; небезпеки ранніх статевих стосунків та небажаної вагітності; застосування засобів попередження інфекцій, що передаються статевим шляхом. Під час виконання роботи використані статистичний та бібліосемантичний методи.

Результати досліджень

За останні 5 років в області простежується зниження народжуваності та природне скорочення населення (табл. 1). Внаслідок трудової та пов'язаної з воєнним станом міграцією, жіноче населення зменшилось на 7198 осіб (644559 у 2022 р. проти 651757 у 2018 р.), із них жінок репродуктивного віку на 5771 (304684 у 2022 р. проти 310455 у 2018 р.) Коефіцієнт скорочення населення у 2022 р. (-5,3) проти (-1,4) у 2018 р., $p > 0,05$.

Таблиця 1

Природний рух населення Закарпатської області

Показник абс. / Роки	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість народжених	13883	13016	13503	12631	10521
Кількість померлих	15320	15527	6756	18448	15849
Природне скорочення	- 1437	- 2511	- 3253	- 5817	- 5328
Коефіцієнт на 1000 нас.	-1,4	-2,5	-3,2	- 5,8	- 5,3

Репродуктивним потенціалом на майбутнє відтворення населення є дівчата до 14 років (абс. 119224, або 18,5%) і дівчата-підлітки

віком 15–17 років (абс. 21670, або 3,4%) за умови збереження їх загального та репродуктивного здоров'я, $p > 0,05$ (табл. 2).

Таблиця 2

Репродуктивний потенціал Закарпатської області (абс.)

Показник/роки	2018	2019	2020	2021	2022
Загальна кількість жінок	651757	650916	649438	647584	644559
Фертильний вік	310455	308919	307727	306014	304684
Дівчата: 0–14 років	121874	121874	120198	119224	119224
15–17 років	19919	19919	20901	21670	21670

У регіоні зберігається велика частка багатодітних сімей (1500 сімей, які мають 5 дітей), проте є тенденція до їх зменшення, з 11,7% в 2010 році до 7% в 2020 році (середній показник по Україні – 4%). Серед проблем

репродуктивного здоров'я (табл. 3) у дівчат-підлітків простежується висока питома вага запальних процесів, зростає показник порушень менструального циклу, переважно на тлі психоемоційних навантажень.

Таблиця 3

Основні нозологічні форми захворюваності дівчат-підлітків (2018 – 2022 рр.)

Показник/роки	2018	2019	2020	2021	2022
Запальні процеси стат. органів на 1000 дівчат	3,7	3,4	3,6	3,9	3,5
Розлади менструального циклу на 1000 дівчат за віком: 0–14 років	7,6	7,1	8,0	8,5	8,9
15–17 років	12,1	10,0	10,5	12,3	14,0

При рецензуванні амбулаторних та стаціонарних карток обстеження та лікування, серед етіологічних факторів запальних процесів переважали інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Згідно з даними анкетування: інформованість щодо ІПСШ та їх наслідків – 9,2%, а про зв'язок основного фактора ризику раку шийки матки з папіломавірусом людини високоонкогенних штабів – 4,8%, зовсім не інформовані – 86%. Роз-

лади менструального циклу були у дівчат: з обтяженим сімейним гінекологічним анамнезом (спорідненість I–II поколінь); внаслідок психологічних проблем у сім'ї (неповні, розлучення/зради батьків, недостатня увага); при наявності супутньої екстрагенітальної патології (не діагностовані або не ліковані). Сутєвими факторами порушень менструального циклу при опитуванні визначені: шкідливі звички; дієти з метою схуднен-

ня; психологічні та фізичні перевантаження. Штучні аборти (табл. 4) протягом 5 років без суттєвого зменшення і у дівчат до 14 років коливаються від 0,03‰ в 2019 р. до 0,05‰ у

2022 р., а у віці 15–17 р. – відповідно від 2,51‰ до 1,8 ‰, що нижче за середньоукраїнські, проте свідчать про низький рівень статевого виховання, $p > 0,05$.

Таблиця 4

Динаміка штучного переривання вагітності у дівчат-підлітків (‰/абс.)

Показник/роки	2018	2019	2020	2021	2022
Аборти на 1000 за віком (абс.)					
до 14 років	0	0,03 (4)	0,06 (8)	0,07 (9)	0,05 (6)
15–17 р.	0,07 (14)	2,51 (50)	1,81 (36)	2,4 (52)	1,8 (39)

За результатами проведеного анкетування: низький рівень володіння інформацією про фактори ризику небажаної вагітності; дефіцит знань про контрацепцію та обмежений доступ до медичних послуг, включаючи питання планування сім'ї; середній вік початку статевого життя – 14–15 років; із них 70% перших статевих контактів відбувається без засобів запобігання вагітності. Серед першокурсників – 75% ведуть активне статеве життя, проте тільки 4% використовують надійні методи контрацепції. Підтвердженням результатів анкетування щодо об-

меженого доступу до медичних послуг є наявність в області лише 3-х «Клінік, дружніх до молоді» (м. Ужгород, м. Мукачево, м. Виноградovo). Заслугує особливої уваги ріст поло-гів у дівчат-підлітків (табл. 5), переважно се-ред ромського населення. Питома вага поло-гів зростає у дівчат до 14 років і є високою се-ред дівчат 15–17 років. Показник в 1,5–2 рази вищий за середньоукраїнський (1,8–2,7%), $p < 0,05$. Серед ускладнень вагітності та поло-гів: внутрішньоутробна затримка росту пло-да, аномалії пологової діяльності, передчасні пологи, мала вага новонароджених.

Таблиця 5

Пологи у дівчат-підлітків (‰/абс.)

Роки		2018	2019	2020	2021	2022
Показник абс.						
Пологи всього	На 1000	23,1	18,81	18,73	18,0	17,67
	Абс.	503	410	431	420	429
У т.ч. до 14 років	На 1000	0,41	0,34	0,43	0,30	0,46
	Абс.	51	42	52	36	56
У т.ч. 15–17 років	На 1000	22,7	18,47	18,3	17,7	17,21
	Абс.	452	368	379	384	373
% від загальної кількості пологів		3,7	3,2	3,3	3,4	4,1

При опитуванні вагітних спостерігається відсутність адекватної моральної та фінансової підтримки з боку батьків, словесне насильство найближчих людей, необхідність припинення навчання, відчуття самотності.

Висновки

Стан репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків в області є незадовільним. Серед проблем: поширеність запальних процесів та

порушення менструального циклу; без тенденції до зниження рівень переривання небажаної вагітності; висока питома вага пологів, із зростанням у віці до 14 років. Виявлені проблеми потребують розроблення та впровадження освітніх та інформаційних програм (ЗМІ) на рівні України та регіонів щодо статевого виховання (дитинство, школа, сім'я), поширення інформування підлітків щодо сучасних методів контрацепції, які профілак-

тують ризик підліткової вагітності та негативні медико-соціальні наслідки, що з нею пов'язані. Суттєвим аспектом вирішення існуючих проблем та підвищення якості надання медичної допомоги підліткам/молоді в області доцільно активізувати роботу існуючих «Клінік, дружніх до молоді» (м. Ужгород, м. Мукачеве, м. Виноградів) та додатково організувати конфіденційні кабінети для підлітків/молоді у кожному закладі охорони здоров'я в усіх районах області за участю допомоги лікарів-психологів на всіх рівнях.

нуючих «Клінік, дружніх до молоді» (м. Ужгород, м. Мукачеве, м. Виноградів) та додатково організувати конфіденційні кабінети для підлітків/молоді у кожному закладі охорони здоров'я в усіх районах області за участю допомоги лікарів-психологів на всіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалишин ОА. Сучасні аспекти патології пубертатного періоду. *Perinatology and reproductology: from research to practice*. 2022;2(1):36–49.
2. Пирогова ВІ, Цюлько ОР. Вивчення соціально-медичних аспектів репродуктивного здоров'я підлітків. *Репродуктивне здоров'я жінки*. 2020;(2):40–4.
3. Лещук НО, Савич ЖВ, Голоцван ОА, Сивохоп ЯМ. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді: навч. посіб. Київ: Наш час; 2014.136 с.
4. Жук ВЮ, Клебан ВЕ, Білоус МК. Особливості статевих виховання підлітків та його вплив на формування репродуктивного здоров'я. Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2019;85–9.
5. Курило ІО, Аксьонова СЮ, Крімер БО. Народжуваність та материнство в Україні: регіональний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016;(1):65–79.
6. Вовк ІВ. Контрацепція в підлітковому віці. Медичні аспекти здоров'я жінки. 2016; 6(103):5-21.
7. Палієнко ОА. Особливості та шляхи покращення репродуктивного здоров'я молоді. Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді ХХІ сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи»: зб. Матеріалів Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 29–30 вер. 2016 р. – Переяслав-Хмельницький; 2016;172-176.
8. Спільні дії для міцнішого здоров'я: Європейська програма роботи на 2020–2025 рр. Європейське регіональне бюро ВОЗ. Копенгаген. 2021. 64 с. Доступна на: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/345924/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
9. ООН РГА. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року.2015. Доступна на: <https://undocs.org/ru/A/RES/70/1>.

REFERENCES

1. Kovalyshyn OA. Suchasni aspekty patolohii pubertatnoho periodu [Modern aspects of the pathology of puberty]. *Perinatology and reproductology: from research to practice*. 2022; 2(1): 36–49 [in Ukrainian].
2. Pyroghova VI, Tsolko OR. Vyvchennia sotsialno-medychnykh aspektiv reproduktivnoho zdorovia pidlitkiv [Study of socio-medical aspects of adolescent reproductive health]. *Reproduktivne zdorovia zhinky - Women's reproductive health*. 2020; 2: 40–4 [in Ukrainian].
3. Leshchuk NO, Savych ZhV, Holotsvan OA, Syvokhop YaM. Stateve vykhovannia i reproduktivne zdorovia pidlitkiv ta molodi: navch. posib [Sexual education and reproductive health of adolescents and young people: tutorial]. Kyiv: Nash chas; 2014; 136 [in Ukrainian].
4. Zhuk Vlu, Kleban Vie, Bilous MK. Osoblyvosti statevoho vykhovannia pidlitkiv ta yoho vplyv na formuvannia reproduktivnoho zdorovia [Peculiarities of sexual education of adolescents and its influence on the formation of reproductive health]. *Osobystisni ta sytuatyvni determinanty zdorovia* [Personal and situational determinants of health. Materials of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]. 2019;85–9 [in Ukrainian].
5. Kurylo IO, Aksonova Slu, Krimer BO. Narodzhuvanist ta materynstvo v Ukraini: rehionalnyi aspekt [Fertility and motherhood in Ukraine: regional aspect]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika* [Demography and social economy]. 2016; 1: 65–79 [in Ukrainian].
6. Vovk IV. Kontratsepsiia v pidlitkovomu vitsi [Contraception in adolescence]. *Medychni aspekty zdorovia zhinky* [Medical aspects of women's health]. 2016; 6(103):5-21 [in Ukrainian].
7. Palienko OA. Osoblyvosti ta shliakhy pokrashchennia reproduktivnoho zdorovia molodi [Features and ways of improving the reproductive health of young people]. *Bezpeka zhyttiediialnosti, ekolohiia i okhrona zdorovia ditei i molodi KhKhI storichchia: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy*: zb. Materialiv Mizhnarod. nauk. prakt. internet-konf. [Life safety, ecology and health

care of children and youth of the 21st century: current state, problems and prospects: coll. Materials International. of science practice Internet Conf.], 29–30 ver. 2016 r. – Pereiaslav-Khmelnytskyi; 2016;172-176 [in Ukrainian].

8. Spilni dii dlia mitsnishoho zdorovia: Yevropeiska prohrama roboty na 2020–2025 rr. Yevropeiske rehionalne biuro VOOZ [Working together for stronger health: A European program of work 2020–2025 WHO Regional Office for Europe]. Kopenhagen. 2021. 64. Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/345924/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
9. OON RHA. Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniyi u sferi staloho rozvytku do 2030 roku. 2015 [UN RGA. Transforming our world: Agenda for sustainable development until 2030]. 2015. Available from:: <https://undocs.org/ru/A/RES/70/1>.

Отримано: 16.03.2023 р.